

Virághalmy Lea: Szabó Dezső-est

(In: Tiszavirág. ELTE BTK Fábry Zoltán Kör,
Budapest, 7/1988/május pp.21-22)

A "Mester"

Lea Virághalmy: Pro und Contra – Dezső Szabó

Abstrakt:

Vor der Wende entstand an der Loránd-Eötvös-Universität Budapest eine Pro-Contra-Diskussion über den ungarischen Schriftsteller Dezső Szabó (1879-1945), sein Werk und seine charakteristische Arroganz.

Stichwörter:

Ost- und Südosteuropa, Ungarn, 1. Hälfte des 20. Jahrhunderts, Nationalismus, Journalismus, Politikgeschichte, Kulturgeschichte, Literatur, Expressionismus

Virághalmy Lea: Szabó Dezső-est

Absztrakt:

A rendszerváltás előtt került sor az Eötvös Loránd Tudományegyetemen a Fábry-kör rendezésében arra a Szabó Dezső-estre, ahol neves irodalomtörténészek, kortársak vitatkoztak személyiségéről és életművéről.

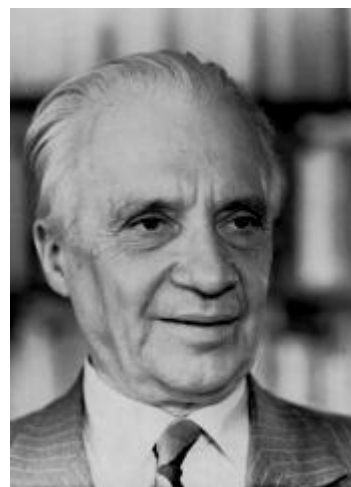
Kulcsszavak:

Magyarország, Erdély, két világháború közötti magyar irodalom és történelem, publicisztika, kritika

"Egy nyolcvanéves asszony járja mindennapi szelíd idézéssel a kolozsvári temetőt. Keresi szétszórt gyermekeit, keresi élete elfújt vetését, keresi Erdélyt. És mikor fáradtan hazatér, a holdviláguccai kis házban öreg Jókai meséin úszik el a lelke, hogy lehessen még egy napot élni, még egy napot várni, még egy napot imádkozni. Tőle jön ez a mese. Tőle jön minden jóságom, minden megváltó akaratom. Tőle jön végtelen szerelmem a megrabolt tragikus faj iránt. Ő zúduló erőim szárnya és minden hitem. Semmi sem lettem volna nélküle és minden ő általa lettem. Ő nem jöhet hozzám, én nem mehetek hozzá" – írja Szabó Dezső.

Műveit némelyik könyvtárban vagy – ha szerencsénk van – nagyszüleink könyvespolcán még fellelhetjük. Erről a robbanékony, alapvetően politikai beállítottságú, napóleoni vágyakkal teli, ellentmondásos egyéniségről [1987] november 26-án, a Fábry-kör estjén Kovács Zoltán, a Szabó Dezső Baráti Kör tagja így emlékezett: „ott ültem tisztelői között, és éreztem a varázslatot, ahogyan ez a kivételes tehetségű szónok a hatása alá kerítette a jelenlevőket. Szónoki képességei segítették, de lényegében bátor igazmondása hatott a hallgatóságra... Prófétának tekintettük a Mestert, noha olyan prófétát, olyan semmiféle skatulyába bele nem illő prófétát ismertünk meg benne, akinek nem volt szüksége reánk, nem igényelte a rajongó tanítványokat, akik körülzsongják, körülhódolják. Ha valaki különös hízélgéssel akart a bizalmába férkőzni, biztos, hogy goromba elutasításban lett része. Nem megnyerő modorával, barátkozó gesztusaival – kizárólag a mondanivalójával fogott meg

bennünket, ideáival ragadott magához. Érzelmeinkkel úgy játszott, mint egy kiváló zene-
művész a hangszerével.“ Király István professzor, az est vendége, így ír róla az *Alföldben*:
„a személyes megismerkedés nem közelebb hozott, távolított inkább. Az eszméitől még
nem kerültem messze, de a pózaitól igen. Taszított a magára vett gyakori indulatkitörés:
arca vörös lett, hangja rikácsolt, rövid, vastag nyakán kida-
gadtak az erek, toppantott lábával, verte az asztalt. Érződött,
hogy mesterségesen hajtja be magát mind nagyobb dühbe.
Igazat kell adnom Kassák éles, kegyetlen jellemzésének: oly-
bá tűnt ilyenkor, mint a torreádorok ingerlésétől megvadult
bika. Hisztériás kitörései szinte-szinte már komikusak vol-
tak... Nem a valóságban, a fantáziája felverte rémképek kö-
zött élt.“ Németh László szerint „évente berúgtam tőle, éven-
te kijózanodtam. Tizennyolc és huszonnégy éveim között Szabó Dezső-párti és Szabó De-
zső-ellenes szakaszokra tudom az életem osztani... Ady verte fel bennünk az embersé-
get..., de Szabó Dezsővel küzdünk a világnézetért. Az ő koncepciója elsősorban az ifjú-
ságnak volt tízparancsolat... Világképe minden helyzetben állásfoglalást jelentett, rendsze-
re öntött szövet, amelyet nem lehet szálanként megbontani. El kellett fogadni, vagy el kel-
lett rúgni.“

Király István professzor

Szabó Dezső olyan író volt, kinek nem az írói pályafutása, hanem történeti súlya a jelentős.
A kérdés az: hatása mennyiben volt pozitív a magyar szellemi progresszióra. Ő ezt vallja
magáról: „egész pályám... egyetlen egyenes út egyetlen mozgó akarattal, egyetlen hívő

céllal. Ez a cél szerencsétlen balek fajom hozzájuttatása az élet asztalához, ahhoz a történelmi helyhez, melyet ezeréves súlyos európai munkájáért megérdemel.“ Juhász Gyula nyílt levelében viszont ezt olvashatjuk: „Ön, kedves Kollégám... Székesfehérváron klerikális volt, Nagyváradon filoszemita, Székelyudvarhelyen református, Sümegen nihilista, Ungváron antiklerikális, Budapesten többek között kommunista..., amíg végre magyarnak ébred Friedrich István előszobájában“. Ellentmondásos alakja élénk vitához vezetett. Tizenötezer nyomtatott oldalnyi életművében valóban sokféle politikai kifakadásával találkozhatunk. Fajvédőnek tartotta magát. Miből állt ez a fajvédelem? Kovács Zoltán idézett az 1923-as *Élet és Irodalom* 6. számában lévő programból: „... olyan formát kell adni a magyar állam belső életének, mely a lehető legtöbb magyar életerejét, életértékét szabadítja be a küzdelembe. Melyik ez a forma? A demokrácia... Ez a demokrácia nem jelent elnyomást, jogfosztást semmilyen dolgozó osztálynak... Ezért a magyar fajvédelem elhalaszthatatlan teendői:

1. Mindennemű nagybirtok teljes megszüntetése;
2. Az egyes vidékek szükségéhez alkalmazott telepítéssel egybekötött, lehetőleg minden magyarnak földet adó földreform;

*In: Tiszavirág. ELTE BTK Fábry Zoltán Kör,
Budapest, 7/1988/május p.21*

*In: Tiszavirág. ELTE BTK Fábry Zoltán Kör,
Budapest, 7/1988/május p.22*

3. Az arisztokrácia megszüntetése. A kiváltságok, címek, rangok eltörlése. A főrendiház behelyettesítése egy demokratikus felső kamarával;
4. Az egyházak teljes kiszorítása a politikából s a közélet minden hatalmi helyéről. Az egy-

házak átfejlesztése magántestületekké;

5. Intézményes biztosítása annak, hogy a magyar föld népének arra való elemei középosztállyá fejlődhessenek. Evégből megfelelő reform a közoktatás minden ágában. A közoktatás visszajuttatása a magyarság kezeibe;

6. A népképviselőt olyszerű reformja, mely az érdekek képviselőtét arányossá teszi az érdekek által védett tömegek arányához;

7. Intézményes biztosítása a gazdasági élet egész vonalán annak, hogy a termelő, a munkás-kéz lássa elsősorban hasznát annak, amit termel, amit előállít.

Ezekre a primitív alapkövetelményekre épülne fel az a hatalmas demokrácia, mely életet, fejlődést, egészséget és jövőt jelentene a magyar fajnak. Ezen a demokrácián kívül nincs fajvédelem.“

Dr. Kovács Zoltán, a Szabó Dezső Barátai Társaság vezetőségi tagja

Dr. Kardos Ernő, a Szabó Dezső Barátai Társaság vezetője

Jani János, a Ludas Máttyás Füzetek egyik terjesztője

Király István Adyval hasonlította össze Szabó Dezsőt. Szerinte Adynál az volt magyar, aki magyar akart lenni, Szabó Dezső ezzel szemben viszont fajgondolkodó volt – ez a típusú vérségi elrendeltetés-gondolatmenet pedig a zsidótörvények és Auswitz után az értelmiségi lét számára nosztalgikus emlékezés formájában már nem engedhető meg többé. A Szabó

Dezső Baráti Kör tagjai válaszul idéztek Szabó Dezső 1931-es írásából: „én ebben az országban a becsületes magyar-zsidó együttműködést mindkét *faj*, s egy emberibb jövő alapszükségletének tartom“, valamint utaltak rá, hogy 1938-ban Szabó Dezső állást foglalt az első zsidótörvény ellen. Nagy Péter monográfiájában Szabó Dezső jobboldali radikalizmusát hangsúlyozza. Szerinte a Szabó Dezső-i ideológia nem más, mint fasizmus – csak németellenes élel. Idézek Kovács Zoltán előadásából: „országvesztő politikusaink az első világháborúban hazánk szekerét az önző német szövetséghez kötötték. És az elvesztett háború után pár évvel, amikor a katonailag már hatalmassá duzzadt Német Birodalomtól fél Európa megszédült, és politikusaink – Gömbös Gyula – egyetlen útként a német szövetséget látták maguk előtt, Szabó Dezső kijózanító szavai, hogy egy kis nép számára csatlós-ként résztvenni egy háborúban, vérenek értelmetlen pocsékolását jelenti, süket fülekre találtak. „Mindenekelőtt annak a bódulatnak az örületéből, öngyilkos örületéből kell kigyógyulnunk, hogy a történelmi Magyarország elvesztett területeit visszavesszük a magyar-német szövetség útján, és csak így vehetjük vissza. Ellenkezőleg: a kigyúlt ház égő valóságaként kell látnunk, hogyha a németiséghez kötjük sorsunkat, azt is elveszítjük, amink még megvan.“ Ezeket a váteszi sorokat 1934-ben írta. A következő évben jelent meg Gömbös miniszterelnökhöz intézett pamfletje, akiről halála után írta: „ő vitte be a politizálást olyan körökbe, melyeknek politizálása nyílt hazaárulást jelent a magyarság minden elképzelhető érdeke ellen. Ő cementezte tovább a magyar sorsot a német szekérhez...“

Tanulmányában Király István professzor megállapítja, hogy „szociálpolitikai téren a létbizonytalanság megszüntetése volt számára a cél. Így mindenekelőtt a munkanélküliség fel-

számlása, a családfenntartó létminimum biztosítása már a pálya kezdetén, egyetemes nyugdíj, betegsegélyezés, ingyenes egészségügyi tanácsadás és orvosi ellátás, egyetemes kórházrendszer stb. Kultúrpolitikai elképzeléseiben a kulturális demokratizmus követelménye és a nemzeti identitás őrzése szabott neki törvényt.“ Alapkövetelményként hangoztatta, hogy a „műveltség mind nagyobb mértékben mindenki birtokává legyen“. Oly közművelődést kívánt kibontakoztatni, mely „népkertet“ létesít „népházakkal“, ahol is könyvtár, előadóterem, több népművészeti műhelyszoba, színpad, tánchely található. Úgy képzelte el, hogy ezek a „népotthonok... egyetemes művelői lesznek a magyarság lelkének“, s „a népi művelő-szórakoztató helyekre beviszik a magyar dal, magyar zene, magyar táncok diadalát“.

BIBLIOGRÁFIA*

Primer irodalom:

- Szabó Dezső: Összegyűjtött munkái (I – XVI. Budapest, 1926)
- Szabó Dezső: Az egész látóhatár (I – III. tanulmánygyűjtemény, Budapest, 1939)
- Szabó Dezső: A bölcsőtől Buda estig (önéletrajzának első része Budapest, 1944)
- Szabó Dezső: Csodálatos élet (regény, Budapest, 1921)
- Szabó Dezső: Egyenes úton (Budapest, 1920)
- Szabó Dezső: Életeim (Nagy Péter előszavával, (I – II. Budapest, 1965)
- Szabó Dezső: Az elsodort falu (regény, Budapest, 1919)

* Ez a bibliográfia helyhiány miatt nem került közlésre 1988-ban a Tiszavirágban.

- Szabó Dezső: Ének a révben (regény, Budapest, 1947)
- Szabó Dezső: Feltámadás Makucskán (2 elbeszélés, Budapest, 1932; 1956, Komlós Aladár előszavával)
- Szabó Dezső: Jaj! (elbeszélés, Budapest, 1924)
- Szabó Dezső: Karácsony Kolozsvárt (regény, Budapest, 1932)
- Szabó Dezső: A kötél legendája (elbeszélés, Budapest, 1934)
- Szabó Dezső: Megered az eső (regény, Budapest, 1931)
- Szabó Dezső: Mesék a kacagó emberről (elbeszélés, Budapest, 1919)
- Szabó Dezső: Magyarország helye Európában: Keleteurópa (Budapest, 1935)
- Szabó Dezső: Napló és elbeszélések (Gyoma, 1918)
- Szabó Dezső: Nincs menekvés (regény, Ungvár, 1917)
- Szabó Dezső: Nyelvújítási tanulmányok (Budapest, 1903)
- Szabó Dezső: Ölj! (elbeszélés, Budapest, 1921)
- Szabó Dezső: Panasz (Budapest, 1923)
- Szabó Dezső: Patkó István halála (Budapest, 1936)
- Szabó Dezső: Segítség! (regény, Budapest, 1925)
- Szabó Dezső: Tanulmányok és jegyzetek (Budapest, 1920)
- Szabó Dezső: Tenger és temető (elbeszélés, Budapest, 1925)
- Szabó Dezső: A vogul szóképzés (Budapest, 1904)

Szekunder irodalom

- Asztalos Dezső: Szabó Dezső tragikus magyarsága (Debrecen, [1934])
- Beregi, Théodore: Dezső Szabó, ou Le réalisme dans le roman hongrois ([Paris], [1980])

- Brisits Frigyes: Szabó Dezső (Katholikus Szemle, 1920)
- Budai Balogh Sándor: Vad vizek futása. Mozaikok Szabó Dezső kolozsvári életéből (Budapest, 1984)
- Csaplár Ferenc: Kassák és Szabó Dezső (Budapest, 1987)
- Féja Géza: Szabó Dezső (Kelet Népe, 1939)
- Fülep Lajos: Szabó Dezső (Nyugat, 1919)
- Gergely Gergely: Szabó Dezső stílusa (Szeged, 1937)
- Gombos Gyula: Szabó Dezső (München, 1966)
- Juhász Gyula: Szabó Dezső (Budapest, 1925)
- Karácsony Sándor: Szabó Dezső (Protestáns Szemle, 1928)
- Király István: Az ellentmondások írója (Alföld, 1986)
- Kocsis Géza: A kismagyar út. Szabó Dezső új demokráciája (Budapest, [194?])
- Komlós Aladár: Tűz (Pozsony, 1922)
- Kortárs – Szabó Dezső-vita (Budapest, 1958)
- Kosztolányi Dezső: Írók, festők, tudósok (II., Budapest, 1958)
- Láng István: Szabó Dezső líraisága (Debrecen, 1936)
- Magyar Élet – Szabó Dezső-szám (Budapest, 1939)
- Nagy Lajos: Szabó Dezső (Nyugat, 1922)
- Nagy Péter: Szabó Dezső (Budapest, 1964)
- Nagy Péter: Szabó Dezső az ellenforradalomban (Budapest, 1960)
- Nagy Péter: Szabó Dezső ideológiájának forrásai (Irodalomtörténeti Közlemények 1963)
- Nagy Péter: Szabó Dezső indulása (Budapest, 1958)

- Németh László: Készülődés (I. Budapest, 1941)
- Révai József: A gellérthegyi sír körül (Szabad Nép, 1946)
- Samu János, ifj.: Szabó Dezső (Budapest, 1935)
- Úr György: Szabó Dezső utolsó napjai (Budapest, 1947)
- Varga Károly: Szabó Dezső ideológiája (Debrecen, 1934)
- Varga Károly: Szabó Dezső mellett vagy ellene (Debrecen, 1935)